

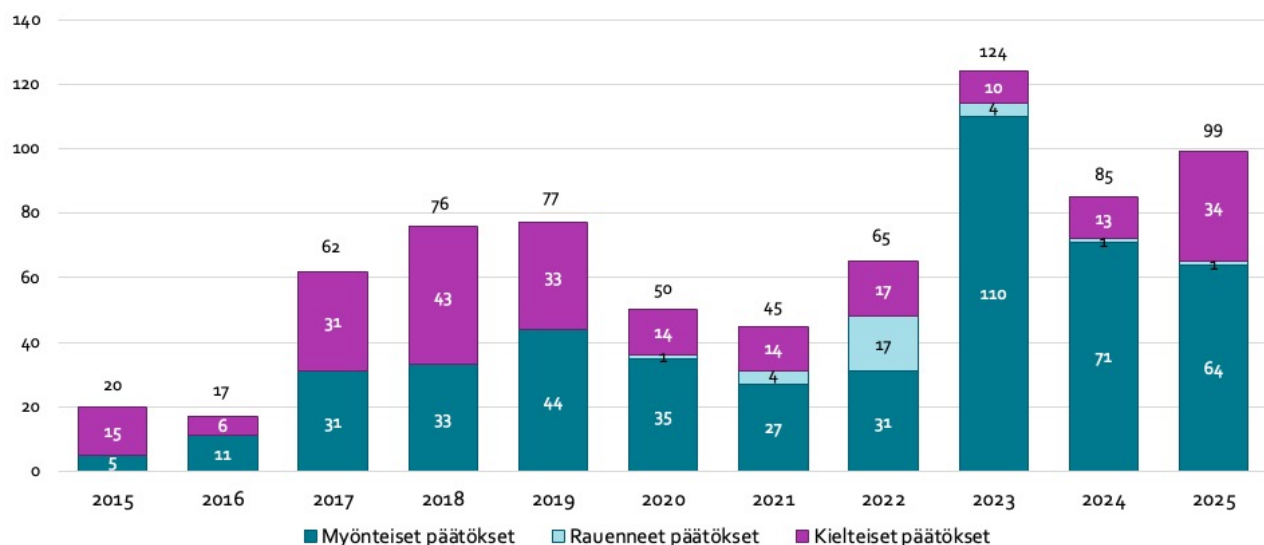
Lapsen oikeudet on turvattava muuttoliikkeessä

Lapsilla on oikeus erityiseen suojeluun muuttoliikkeessä. Viime vuosien kansainvälinen ihmisoikeuksia vähättelevä suuntaus uhkaa kuitenkin myös lapsen oikeuksien toteutumista. Samaan aikaan EU ja Suomi sen osana sulkee rajojaan.

Lapsen oikeuksista tulee pitää kiinni. On myös yhteiskunnan etu turvata pakolaislasten huolenpito, oikeusturva ja perhe-elämä, sillä kymmenen vuoden kuluttua Suomessa on lapsia viidenneksen nykyistä vähemmän.¹ Monet heistä ovat maahanmuuttotaustaisia, jotkut pakolaisia. Kaikki he ovat tulevia työntekijöitä ja kantamassa vastuuta tämän yhteiskunnan tulevaisuudesta.

Suosituksukset

1. Vahvistetaan lapsen edun periaatetta ulkomaalaislainsäädännössä ja sen toimeenpanossa niin, että se turvaa lapsen oikeudet ja mahdollistaa perheenyhdistämisen.
2. Lyhennetään perheenyhdistämisprosessin kestoja poistamalla hallinnollisia esteitä ja säätämällä enimmäiskestoja, kun perheenkokoajana Suomessa on lapsi.
3. Taataan jokaiselle ilman huoltajaa tulleelle lapselle osaava ja riippumaton edustaja valvomaan lapsen etua. Tämä edellyttää uuden koordinoivan tahon osoittamista Maahanmuuttoviraston tilalle.
4. Tarkastellaan ilman huoltajaa tulleiden lasten edustajajärjestelmää laajemmassa edunvalvonnan kontekstissa.

Kuvio 1. Kiristystä perheenyhdistämisessä on vaikea perustella sillä, että Suomeen tulisi lasten kautta paljon heidän vanhempiaan. Vuosien 2015–2025 aikana myönteisen päätöksen perhesidehakemukseen sai yhteensä 462 kansainvälistä suojelua saaneen lapsen huoltajaa. Lähde: [Maahanmuuttoviraston tilasto](#)

Yksin pärjäämisen eetos sivuuttaa perheen merkityksen

Perhe on keskeinen inhimillinen tarve ja ihmis-oikeuksien ydintä. Maahanmuuttajalle perhe on voimavara, joka edistää psyykkistä hyvinvointia ja kotoutumista.² Perheestään erossa asuvilla pakolaisilla on psyykkistä oireilua yleisemmin kuin perheensä kanssa asuvilla³. Läheisyys muihin perheenjäseniin on keskeinen tekijä lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta, ja erossaolo perheestä ja huoli perheenjäsenten turvallisuudesta saattaa aiheuttaa psyykkisiä oireita.⁴

Elämme hyvin yksilökeskeisessä kulttuurissa. Myöskään ilman huoltajaa tulleiden lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset eivät välttämättä tule aina muistaneeksi perheen merkitystä näille lapsille ja nuorille, sillä he keskittyvät tukemaan nuorta eteenpäin elämässään ja kotoutumisesaan. Nuorelle asioiden tärkeysjärjestys saattaa olla toinen: heille tärkeintä on pitää yhteyttä perheeseen. Nuoret haaveilevat yhdessäolosta perheenjäsentensä kanssa.

”Viestisovellukset ja puhelimet eivät riitä, haluaa koskettaa heitä, halata.”

Perhettään kaipaavien nuorten kanssa keskustellessa tulee ilmi, kuinka raskasta on keskittyä oman elämän rakentamiseen, kun on jatkuvasti huoli kotimaahan jääneen perheen turvallisuudesta. Ajatukset ovat perheessä ja nuori potee ikävää ja surua erosta, mutta silti tulisi olla positiivinen ja ahkera. Nuorille tarjotaan kapeaa yksilökeskeistä pärjäämisen eetosta, ohjataan itseohjautuviksi kilpailuyhteiskunnan kansalaisiksi sen sijaan, että tuettaisiin heidän yhteisöllisyydestä nousevia voimavarojaan⁵.

”Sulla pitää olla kaksi sydäntä, kahdet aivot. Sun pitää olla kaksi tai kolme ihmistä.”

Lainaukset pakolaisnuorilta, joita LSKL haastatteli vuonna 2025.

Epäluulo murentaa perhe-elämän suojaajaa

Pakolaislapsen oikeus elää perheensä kanssa on riippuvaista poliittisesta ilmapiiristä ja kulloinkin toteutettavasta maahanmuuttopolitiikasta. Pakolaisten oikeus perhe-elämään onkin joutunut koetukselle Suomessa⁶. Perheenyhdistämistä on

vaikeutettu jo 2010-luvulta lähtien sekä lainsäädännöllisin että hallinnollisin toimin. Perheitä myös hajotetaan, kun päätöksiä ei tehdä lapsen etu ensisijaisena harkintaperusteena. Saatetaan kääntää osa perheestä tai perheenjäseniä eri maihin⁷. Osa perheenyhdistämisen ehtojen kiristyksistä on kohdistunut nimenomaan ilman huoltajaa tulleisiin lapsiin.

Valtion suvereniteettiin kuuluu oikeus päättää, ketkä saavat oleskella sen alueella. Tätä rajoittaa viime kädessä vain kansainvälisen oikeuden ja perustuslain takaama ehdoton palautuskielto⁸. Lasten kohdalla tilanne on toinen: maahanmuuton kontrolli ei voi olla lähtökohtainen peruste sille, että lapsen etu sivuutetaan julkisten intressien vuoksi⁹. Siksi lapsen etu on punnittava tarkoin esimerkiksi käännättämistä tai perheenyhdistämistä koskevissa päätöksissä.

Perheenyhdistämistä kiristävien lakimuutosten perusteluihin on alettu kirjata yhä selvemmin ajatus siitä, että lapsen lähettäminen tai päästäminen pakomatulle edeltä on vanhemmilta moitittavaa toimintaa ja voidaan tulkita maahantulosäännösten kiertämiseksi. Vaikka Maahanmuuttovirasto tunnustaa lapsen pakolaisaseman turvapaikkatutkinnan jälkeen ja lapsi saa jäädä Suomeen, virasto voi evätä hänen huoltajiensa perhesideluva. Käsite lapsen käyttämisestä maahantulon välineenä siirtyi perustelutekstistä myös itse lakipykälään hallituskaudella 2023–2027.

Lapsen käyttöä maahantulon välineenä tulee lain perustelujen mukaan ehkäistä kaikin tavoin, myös edellyttämällä huoltajilta turvattua toimeentuloa. Huoltajien toimeentuloedellytys ulotettiin koskemaan lapsia, joille on myönnetty varsinaisen pakolaisaseman sijaan toissijaista suojelua – suojelustatus, joka on ollut hyvin yleinen Suomessa. Toimeentuloedellytys otettiin käyttöön turvapaikkapolitiikan kiristyessä vuonna 2016, poistettiin myöhemmin ja palautettiin jälleen vuonna 2025.

Hallinnon hitaus ja kankeus vaarantaa lapsen edun

Aina ei ole kyse lainsäädännön esteistä. Hakemuksen voi jättää vain ulkomailla oleva hakija, ja Suomella on harvassa edustustoja. Matka toiseen maahan Suomen edustustoon on monelle sekä liian kallis että vaarallinen. Vaikka hakemus jätetään yleensä sähköisesti, on käytävä tunnistaumassa paikan päällä. Koko prosessin aikana käyntejä edustustoon tarvitaan yleensä kaksi tai jopa kolme. Hakijan on pystyttävä todistamaan henkilöllisyytensä lisäksi myös oleskelunsa laillisuus kyseisessä maassa sekä matkustusasiakirjojensa aitous. Oleskelun laillisuuden edellytys on monelle

käytännössä hyvin vaikea täyttää. Esimerkiksi afganistanilaiset eivät saa helposti viisumia Iraniin Suomen edustustossa asiointia varten, tai viisumi ei ole voimassa koko prosessin ajan. Tällaiset tekijät yhdessä muiden käytännön esteiden kanssa – kuten asiakirjojen oikeaksi todistaminen tai korkeat hakemusmaksut – rajoittavat merkittävästi mahdollisuutta perheen yhdistämiseen.

Perhesidehakemusten käsittelyajat ovat paikoin myös kohtuuttoman pitkiä. Ulkomaalaislain tavoite yhdeksän kuukauden käsittelyajasta ylittyy liian usein, ja joskus myös Suomessa yksin olevien lasten odotus on venynyt jopa vuosiksi. On selvää, että kohtuuttoman pitkä odotus epävarmuudessa heikentää perheyhteyttä ja hyvinvointia, vaikka perhe lopulta pääsisikin Suomeen.

Yksin tullut lapsi tarvitsee osaavan ja riippumattoman edunvalvojan

Kun lapsi tulee Suomeen ilman huoltajaansa turvapaikanhakijana tai pakolaisena, hänelle määrätään vastaanottolain mukaan edustaja käyttämään huoltajan puhevaltaa ja valvomaan lapsen etua. On olennaisen tärkeää, että edustaja on osaava. Edustajalla on merkittävä rooli myös perheen yhdistämisessä.

Edustajajärjestelmä Suomessa on jäänyt kuitenkin keskeneräiseksi. Edustajajärjestelmään liittyvien selvitysten¹⁰ perusteella nousee esille ongelmia, jotka vaativat ratkaisuja. Edustajien osaaminen vaihtelee suuresti, mikä asettaa edustettavat lapset eriarvoiseen asemaan. Järjestelmän kehittämistä ei edesauta se, että se on jakautunut kahdelle hallinnonalalle lapsen oleskelun vaiheen mukaan – vastuu edustajien ohjauksesta ja valvonnasta siirtyy kotoutumisvaiheessa sisäministeriön hallinnonalalta ja Maahanmuuttovirastolta työvoimahallinnolle eli elinvoimakeskukseen.

Järjestelmässä on myös sisäänrakennettu risti-riita, sillä Maahanmuuttovirastolla on kaksoisrooli toisaalta turvapaikkatutkinnassa ja toisaalta lapsen edustajien ohjauksessa, valvonnassa ja palkkionmaksussa. Vastaanottokeskuksilla puolestaan on keskeinen rooli edustajien rekrytoinnissa ja toiminnan käytännön hallinnoinnissa, ja myös vastaanottokeskustoimintaa ohjaa Maahanmuuttovirasto.

EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkasopimuksen toimeenpano lisää tarvetta entistä vahvemmalle järjestelmälle lapsen oikeusturvan takaamiseksi. EU-säädökset korostavat edustajan/edunvalvojan osaamista ja riippumattomuutta. Turvapaikkaprosessin alkuvaihe muuttuu kriittiseksi, koska siinä ratkaistaan, mihin menettelyyn hakija ohjataan. Ilman huoltajaa tulleet tulee säädösten mukaan pääsääntöisesti ohjata normaaliin turvapaikkaprosessiin, mutta tämä edellyttää heidän

tunnistamistaan. Edustajan täytyy tuntea prosessit ja lapsen oikeudet, jotta hän voi olla lapsen tukena ja toimia lapsen edun mukaisesti.

Edustajajärjestelmän uudistaminen kirjattiin hallituskauden 2023–2027 ohjelmaan, mutta uudistaminen pelkistyi muutamaan pykälämuutokseen, jotka jouduttiin tekemään EU-säädösten vuoksi. Kokonaisuudistus jää seuraavan hallituksen tehtäväksi.

Suosituks:

1. Vahvistetaan lapsen edun periaatetta ulkomaalaislainsäädännössä ja sen toimeenpanossa.

Ulkomaalaislain ja vastaanottolain pykälät lain soveltamisesta alaikäisiin muutetaan vastaamaan sekä kansallisen lapsilainsäädännön että EU-asetusten ja vastaanottodirektiivin sanamuotoa. ”On erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen etuun” muutetaan muotoon ”lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon”. Tämä velvoittaisi punnitsemaan ja perustelevaan tarkemmin lapsen etua päätöksissä.

Muutetaan ulkomaalaislain maahantulo-säännösten kiertämistä koskevia säädöksiä niin, että ne mahdollistavat perus- ja ihmisoikeuksien täysimääräisen huomioimisen laintulkinnassa. Poistetaan myös kohtuuton toimeentuloedellytys perheenjäseniltä silloin, kun perheenkokoajana Suomessa on ilman huoltajaansa tullut lapsi.

2. Lyhennetään perheen yhdistämisprosessin kestoa poistamalla hallinnollisia esteitä ja säätämällä enimmäiskestosta, kun perheenkokoajana Suomessa on lapsi.

Tehdään perheen yhdistämisprosessi sujuvammaksi, nopeammaksi ja asiakaslähtöisemmäksi. Tehostetaan esimerkiksi ulkoministeriön ja Maahanmuuttoviraston yhteistyötä, jotta hakijoiden asioiminen edustustoissa helpottuu ja nopeutuu. Ulkoministeriön käytäntöjä tulee joustavoittaa EU:n viisumisäädösten sallimissa rajoissa. Säädetään erityinen, esimerkiksi kuuden kuukauden käsittelyaika perhesidehakemuksille, kun perheenkokoajana on lapsi. Resursoidaan Maahanmuuttovirasto myös niin, että pysytään määrärajoissa.

3. Taataan jokaiselle ilman huoltajaa tulleelle lapselle osaava ja riippumaton edustaja valvomaan lapsen etua. Tämä edellyttää uuden koordinoivan tahon osoittamista Maahanmuuttoviraston tilalle.

Edustajien osaaminen ja asema vahvistuu, jos järjestelmälle osoitetaan yksi taho vastaamaan

edustajien rekrytoinnista, palkkionmaksusta, koulutuksesta ja ohjauksesta koko edustajan tehtävän ajan. Edustajien riippumattomuus toteutuu, kun Maahanmuuttoviraston tilalle osoitetaan neutraalimpi taho.

4. Tarkastellaan edustajajärjestelmää laajemmassa edunvalvonnan kontekstissa.

Lapsi tarvitsee edunvalvojaa erilaisissa tilanteissa, ja turvapaikanhaku on yksi niistä. Keskeinen kysymys kuuluu, miksi ilman huoltajaa olevien ulkomaalaisten lasten kohdalla puhutaan edustajasta eikä edunvalvojasta, kuten esimerkiksi lastensuojelu- ja rikosasioissa. Edustajajärjestelmää tulisikin tarkastella laajemmassa edunvalvonnan kontekstissa.

VUONNA 2025 sai yhteensä 19 860 ulkomaalaista oleskeluluvan Suomeen perhesiteen perusteella. Näistä kansainvälistä suojelua saaneen omaisia oli kaikkiaan 1 239, joista valtaosa oli lapsia, 64 oli huoltajia.

Lähde: [Maahanmuuttoviraston tilasto](#)

ILMAN HUOLTAJAA TULLEIDEN huoltajien perhesidehakemusten määrä ja päätösten hyväksymisaste on vaihdellut paljon. 2010-luvun alussa huoltajille myönnettiin vain muutamia oleskelulupia vuodessa, joskin hakemuksiakin oli vähän. Vuosina 2015–2016 valtaosa lapsista sai suojelustatusta heikomman oleskeluluvan, mikä esti perheenyhdistämisen. Kuluvan vuosikymmenen alussa noin puolet pakolaislasten huoltajista sai myönteisen päätöksen, viime vuosina reilusti yli puolet.

LÄHTEET JA VIITTEET:

¹ Kuinka monta lasta on Suomessa vuonna 2050? Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiö ITLA. (<https://itla.fi/ennuste-lasten-maarasta/>)

² Esim. Sorsa, Tiia (toim.) 2020. Kestävän väestönkehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020; Skogberg, Natalia ym. (toim.) Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 12/2019, 53–61.

³ Rask, S; Paavonen, A; Lilja, E; Koponen, P; Suvisaari, J; Halla, T; Koskinen, S ja Castaneda, A: (2016). Primääriperheestä erossaolo on yhteydessä somalialais- ja kurditaustaisten maahanmuuttaja-aikeisten hyvinvointiin ja kotoutumiseen Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka, 81, 273–287.

⁴ Kuusio, Hannamaria; Skogberg, Natalia, & Mustonen, Katri-Leena (2019). Perhesuhteet ja yhteydenpito läheisiin. Teoksessa Natalia Skogberg, Katri-Leena Mustonen, Päivikki Koponen, Paula Tiittala, Eero Lilja, Awa Ahmed Haji Omar, Olli Snellman ja Anu E Castaneda (toim.) Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 12/2019, 53–61.

⁵ Martiskainen, Taina ja Brunila, Kristiina (2025). Haavoittuvuudella hallitut: Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden nuorten tukijärjestelmät hallintana. Nuorisotutkimus, 43(3), 4–21. <https://doi.org/10.57049/nuorisotutkimus.9176560>

⁶ Pirjatanniemi, Elina & al. (2021). Ulkomaalaislain ja sen soveltamiskäytännön muutosten yhteisvaikutukset kansainvälistä suojelua hakeneiden ja saaneiden asemaan. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:10, Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2021.

Halme-Tuomisaari, Miia (2016) Perheenyhdistämisenkö ihmisoikeus? Teoksessa Fingerroos, Outi, Tapaninen, Anna-Maria & Tiilikainen, Marja (toim.) Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi? Tampere: Vastapaino, 179–193.

Bodström, Erna (2022). Turvapaikka-asiakirjat ja karkotus. Teoksessa Päivi Pirkkalainen, Eveliina Lyytinen & Saara Pellander (toim.) Suomesta poistetut. Näkökulmia karkotuksiin ja käännytyksiin. Tampere: Vastapaino.

⁷ Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2026, s. 194.

⁸ Non-refoulement eli palautuskielto: Ketään ei saa käännnyttää tai karkottaa, jos häntä uhkaa vaino, kidutus, kuolemanrangaistus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

⁹ Hakalehto, Suvianna ja Sovela, Katariina (2018). Lapsen etu ja sen ensisijaisuus ulkomaalaisasioita koskevassa päätöksenteossa. Teoksessa Kallio & Kotkas & Palander: Ulkomaalaisoikeus. Alma Talent, Helsinki, 407–448.

¹⁰ Martiskainen Taina ja Peltonen Reetta (2023). Ilman huoltajaa tulleiden edustajajärjestelmä: Katsaus nykytilaan ja kehittämisedotukset. Sosiaali- ja terveysministeriö, kansallinen lapsistrategia / Lastensuojelun Keskusliitto. (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/1822e5d0-617b-47a4-a657-a75e88619d1a>)

LISÄTIEDOT:

Taina Martiskainen,
erityisasiantuntija
Lastensuojelun Keskusliitto

